

Лекція
**СКЛАДНОПІДРЯДНІ БАГАТОКОМПОНЕНТНІ РЕЧЕННЯ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

План

1. Складнопідрядні речення з послідовною підрядністю.
2. Складнопідрядні речення з супідрядністю.
3. Складнопідрядні речення з різними типами підрядності (комбінованого типу).

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005.
2. Гуйванюк Н. В., Кульбабська О. В. Складні ускладнені речення : теоретично-практичний блок. Чернівці : Рута, 2003.
3. Сучасна українська мова: Синтаксис : підручник / за ред. А. К. Мойсієнка. Київ : Знання, 2013.
4. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник. Видавничий центр «Академія», 2004.

Додаткова

1. Шульжук К. Ф. Складне речення в українській мові : навч.-метод. посібник. Київ : Радянська школа, 1989.
2. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести : навч. посіб. Львів : Світ, 2005.

Складнопідрядні речення з послідовною підрядністю

Мені іноді здається, що я теж схожий на вітряка, який основою, хрестовиною тримається чорної, репаної землі, а крилами жадає неба (М. Стельмах).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з послідовною підрядністю (1 – 2 – 3), розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2 частина – підрядна з'ясувальна, пояснює в головній частині слово

здається, поєднується з ним прислівним валентно зумовленим зв'язком за допомогою сполучника **що**;

3 частина – підрядна присубстантивно-атрибутивна, пояснює в другій частині іменник **вітряка**, поєднана з ним прислівним валентно не зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова **який**.

Циган картинно напівобернув коня, щоб ми всі побачили його лебедину шию, офіцерську кокарду на лобі і ті очі, що оксамитились синім сполоханим надвечір'ям (М. Стельмах).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з послідовною підрядністю (1 – 2 – 3), розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2 частина – підрядна мети, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучника *щоб*;

3 частина – підрядна займенниково-співвідносна напівсиметричної структури, пояснює в другій частині займенник *ті*, поєднана з ним прислівно-кореляційним зв'язком за допомогою сполучного слова *що*

Постарілий Чигирин інколи ганить Данила за непотрібний запал і прямолінійність, бо ж деколи треба пожаліти розумного лоба, щоб не відповідало дурне нижчеспиння (М. Стельмах).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з послідовною підрядністю (1 – 2 – 3), розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2 частина – підрядна причини, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучника *бо*;

3 частина – підрядна мети, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучника *щоб*.

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з послідовною підрядністю (1 – 2 – 3), розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2 частина – підрядна причини, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучника *бо*;

3 частина – підрядна мети, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучника *щоб*.

Складнопідрядні речення з однорідною супідрядністю

І тут його вразила дивовижна неправдоподібна краса зимової ночі, що легкими хмарами напливала на підтемнений місяць, що блакитним снуванням єднала небо з землею, що спалахами вибухала навколо засніжених верб і стогів (М. Стельмах).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з однорідною супідрядністю (2–3–4), розповідне, неокличне.

1 – головна частина;

2, 3, 4 частини – підрядні присубстантивно-атрибутивні, пояснюють у головній частині слово **ночі**, поєднуються з ним прислівним валентно не зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова **що**, повторюваного в кожній підрядній частині.

Як він любив цю переджнив'яну і жнив'яну пору, коли після всіх тривог тиха містерія нив ставала радістю душі, коли, дивлячись на схилений колос, ясніли людські думи і щось добре шептали вуста (М. Стельмах).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з однорідною супідрядністю (2–3–4), розповідне, неокличне.

1 – головна частина;

2, 3, 4 частини – підрядні присубстантивно-атрибутивні, пояснюють у головній частині слово **пору**, поєднуються з ним прислівним валентно не зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова **коли**, повторюваного в 2 і 3 частинах, 4 частина приєднана до 3 сурядним сполучником **і**.

Складнопідрядні речення з неоднорідною супідрядністю

Коли лежиш у полі лицем до неба і вслухаєшся в многоголосу тишу полів, то помічаєш, що в ній щось є неземне... (М. Коцюбинський).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з неоднорідною супідрядністю (1,3), розповідне, неокличне.

2 частина – головна;

1 частина – підрядна часу, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучного слова *коли*;

3 частина – підрядна з'ясувальна, пояснює в головній частині слово *помічаєш*, поєднується з ним валентно зумовленим зв'язком за допомогою сполучника *що*.

Складнопідрядні речення з супідрядністю змішаного типу

І він щодня терпляче ждав тої миті, коли сонце торкнеться гори по той бік річки, **під кручами в тіні задзижчать комарі**, **а оси зникнуть у дуплах, заснуть**, **тоді приковував човен і луками навпростець ішов до села, посвистуючи на лелек**, **що цибали поміж покосами сіна**, **та ганяючись за ящірками**, щоб хоч одна покинула хвіст... (Г. Тютюнник)

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з однорідною (2, 3, 4) та неоднорідною (2, 5, 6; 3, 5, 6; 4, 5, 6) супідрядністю, розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2, 3, 4 частини – підрядні займенниково-співвідносні напівсиметричної структури, пояснюють у головній частині займенник *тої* та поєднуються з ним прислівно-кореляційним зв'язком за допомогою сполучного слова *коли*, ужитого тільки в 2 частині, 3 і 4 частини поєднані між собою сурядним сполучником *а*;

5 частина – підрядна присубстантивно-атрибутивна, пояснює в головній частині слово *лелек*, поєднується з ним валентно не зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова *що*;

6 частина – 4–1–2

Складнопідрядні речення з різними типами підрядності (комбінованого типу)

Карпо дивився на голі білі гори, **що зовсім зливалися з білим небом у вечірній імлі так**, **що не можна було розібрати**, **де кінчались гори**, де починалось небо (І. Нечуй-Левицький)

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з послідовною підрядністю (1–2–3–4; 1–2–3–5) та однорідною (4,5) супідрядністю, розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2 частина – підрядна присубстантивно-атрибутивна, пояснює в головній частині слово *гори*, поєднується з ним валентно не зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова *що*;

3 частина – підрядна займенниково-співвідносна асиметричної структури, пояснює в головній частині займенникове слово *так* та поєднується з ним прислівно-кореляційним зв'язком за допомогою сполучника *що*;

4, 5 частини – підрядні з'ясувальні, пояснюють у головній частині дієслово *розібрати*, поєднуються з ним валентно зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова *де*.

Трапляються тихі, замріяні дні, **коли в крові, відгукуючись на шумування природи, прокидається проста потужна радість життя, коли душу опановує той безтямний порив, що вів предків до вівтарів весняного бога** (О. Гончар).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з однорідною супідрядністю (2,3) та послідовною підрядністю (1–3–4), розповідне, неокличне.

1 частина – головна;

2 і 3 частини – підрядні присубстантивно-атрибутивні, пояснюють у головній частині слово *дні*, поєднуються з ним валентно не зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова *коли*;

4 частина – підрядна займенниково-співвідносна напівсиметричної структури, пояснює в головній частині займенникове слово *той* та поєднується з ним прислівно-кореляційним зв'язком за допомогою сполучного слова *що*.

Коли Спартак дізнався від неї, що прибула нова партія поранених і серед прибулих є кілька студентів, то одразу ж попросив Наташу піти точно довідатись, **хто саме ті студенти** (О. Гончар).

Багатокомпонентне складнопідрядне речення з неоднорідною (1,5), однорідною (2,3) супідрядністю та послідовною підрядністю (4–1–2; 4–1–3), розповідне, неокличне.

4 частина – головна;

1 частина – підрядна часу, поєднується з головною детермінантним зв'язком за допомогою сполучного слова *коли*;

2 і 3 частини – підрядні з'ясувальні, пояснюють у 1-й частині дієслово *дізнався*, поєднуються з ним валентно зумовленим зв'язком за допомогою сполучника *що*, ужитого тільки в 2-й частині, 2-а і 3-я частини поєднані між собою сурядним сполучником *і*;

5 частина – підрядна з'ясувальна, пояснює в головній частині слово *довідатись*, поєднується з ним валентно зумовленим зв'язком за допомогою сполучного слова *хто*.